

דניאל שליט

מקור הבריאות הוא מקור החולי

נתפרסם ב"נתיב", גליון 88-89, יוני 2004

הציונות ראתה את עצמה בעיקר כתנועה **לנורמליזציה של העם היהודי**.
ומה קורה לנו כיום?

נראה שהעם הישראלי היושב במדינתו אינו עונה לשום קריטריון של נורמליות. עם נורמלי – לכל הפחות מגן על קיומו נגד הקמים עליו. ואילו העם הישראלי הורס את עצמו ובונה את הקמים עליו.
איך אפשר להסביר זאת?

הנתונים העובדתיים

על כל תפיסה הנוגעת לעם היהודי להסביר לא רק בעייה עכשווית, אלא את כל העובדות הידועות על העם (המוזר, המטריד, הבלתי-אפשרי) הזה. נחזור רק על הבולטות בהן:

השמדה. עם זה עמד בפני סכנת השמדה למן תחילתו. שני האיזכורים הארכיאולוגיים הראשונים של מציאותו הם: "ישראל אבד, אין לו זרע" (כתובת נצחון של מרנפתח מלך מצרים) ו"ישראל אבד אבד עלם" (כלומר, ישראל אבד אבדן-עולם, מצבת מישע מלך מואב).

רציפות. ובכל זאת: העמים ההם הם שאבדו אבד-עלם, וישראל הוא שהמשיך להתקיים קיום רצוף לאורך כל ההיסטוריה הכתובה, כלומר כארבעת אלפים שנה, וקיומו מקשר עידנים נכחדים כמו מצריים, שומר אכד ובבל, דרך תקופת יון ורומא וימי הביניים – אל ימינו.

גלות, פיזור, שיעבוד, רדיפות. אכן, הרציפות התקיימה לא רק מול איומי השמדה, אלא גם למרות שני חורבנות, למרות שתי גלויות, למרות פיזור בעולם כולו, למרות שיעבוד ורדיפות – כל זה במשך אלפי שנים.

שוד-זהות, רצח-אופי, בוז, דימוניזציה. ובמישור הרוחני – זהו עם שעמד בפני השנאה המרוכזת והמכוונת ביותר בתולדות האנושות; שבוצע לגביו שוד זהות (הכנסיה הנוצרית כ"ישראל האמיתית"); רצח-אופי – הצגת היהודי (המסומל בדמותו של יהודה איש-קריות) כבוגדני, רצחני, צבוע, נקמני, תאוונתי ושפל. ואיזה שם ייקרא לקריאה בשם "רוצחי-אל" – לעם שנתן לעולם את אמונת האל האחד? אולי – רצח-עם תיאולוגי. לזאת אפשר להוסיף את האלימות הרגשית המתמשכת: היהודים נאלצו לחיות במשך אלפי שנים כשהם מוקפים ומוצפים ברגשות האשמה, הוקעה, בוז, זלזול, הוצאה אל מחוץ לגדר האנושי והגליה אל מחוזות הלא-אנושי, השד והשטן.

שנאה-עצמית. אין פלא אם חלק מכל זה מגיע פנימה והופך לשנאה-עצמית. אבל השנאה העצמית אינה רק יבוא, אלא יש בה חלקים מקוריים למהדרין, תוצרת עצמית.

חינויות ויצירה. למרות כל אלה ובתוך כל אלה לא רק התקיים העם הזה אלא יצר יצירות רוחניות מופלאות – את התנ"ך (ונדלג לרגע על השאלה הקריטית האם התנ"ך הוא יצירה – או קליטה ורישום של התגלות אלוהית), את המשנה, הגמרא והמדרשים,

שירה ותפילה, קבלה וחסידות. זהו העם ש"שנתן לעולם" (וקיבל בעיטה בשכרו) את מושגי ההתגלות והחוק האלוהי, את מושג אחדות הבריאה והמין האנושי, את חזון הצדק והשלום העולמי וגאולת האדם והטבע. ועדיין לא מוערך דיו היקף הגאונות העל-טבעית של גדוליו – הן כשהיו בלתי-ידועים לעולם, והן כאשר יצאו מן הבידוד, והתחילו לזכות בפרסי נובל ולהוביל באמנות, במדע, במתמטיקה, במוסיקה ובפילוסופיה, במסחר, בתעשייה ובמדיניות, שלא לדבר על הליכתם בראש תנועות רדיקליות ומהפכניות שונות ומשונות.

השואה והמדינה. בפסגת כל מסכת הרדיפות הפיסיות, הרוחניות והתיאולוגיות, ניצבת "השואה", אותו המונומנט של כשלון התרבות האנושית – והנה מתוכה קם העם הזה, ובנה, ללא כל נסיון, תוך דור אחד את אחת המדינות המתקדמות בעולם – ותוך דור אחר הנה הוא גם הורס אותה!

מבוקש: הסבר, תפיסה-עצמית

הסך-הכל של כל זה הוא כל-כך מיוחד, וכל-כך מבהיל, שמתבקשת תיאוריה, מודל, דגם, מסגרת – משהו שאולי יסביר, ישלב, יסדר, יבהיר את כל ההבכים והסתירות האלה.

אבל למעלה מזה. לא רק מודל או דגם תיאורטי מתבקש כאן, אלא – **תפיסה עצמית.** זהות. מי אנו, שכך אנחנו פועלים? וההבדל הוא, כמובן, שתפיסה תיאורטית היא **מבחוץ**, ותפיסה עצמית היא מבפנים (ואילו אנו מומחים לראות את עצמנו דווקא מבחוץ. הכשרון הזה הוא אמנם חלק מן הכושר האנושי הכללי לרפלקסיה, לראייה-עצמית, אבל הכושר הזה הוא תקין כשהראייה היא גם מבפנים וגם מבחוץ. ואילו אנחנו יודעים לראות את עצמנו רק מבחוץ, ויותר נכון: בעיני כל תרבות אחרת חוץ משלנו.)

אבל עוד למעלה מזה: מה שמתבקש הוא לא רק "מודל", ואפילו לא רק תפיסה-עצמית, אלא גם תיקון; כוח-חיים, כוח-פעולה. ותפיסה-עצמית נכונה **היא גם כוח-חיים וכוח-פעולה** שכל הכוחות האחרים – גבורה פיסית, טכנולוגית, פקחות מדינית – כושלים בלעדיהם.

מטרת המאמר הזה היא לפרוש את הראייה-העצמית היהודית, ובה לחפש את מקור החליים ואת מקור הבריאות.

שלשה רבדים: פיסית, מוסרי, דתי

אכן התפיסה הזאת כוללת עניינים שנקראים "דתיים". היא חייבת לכלול מושגים כגון **בריאה, התגלות, בחירה, גלות, גאולה.** לכן קשה מאד למי שענייני אמונה ודת זרים וקשים לו, לקבל אותה, ואפילו להקשיב לה. כאן דרוש משהו מעבר לפתיחות החילונית במיטבה. כאן דרושה תזוזה בהערכות הקיומית של האדם. אבל נדמה לי שמצבנו מספיק קשה כדי להצריך הערכויות חדשות.

כמו-כן אין התפיסה היהודית בדיוק בלתי-ידועה; היא היתה ידועה ונדחתה. היא נדחתה בשם העולם התרבותי המערבי שנעשה לרציונלי, מדעי, טכנולוגי – וחילוני. הרי כדי לשרוד ולהתקיים ולהתקדם בעולם החדש הזה באו לעולם החלופות האלטרנטיביות – ההתבוללות מצד אחד והציונות מצד שני. האם התפיסה היהודית שאני מתכוון להציג כאן, אינה מהווה רגרסיה לעולם שעבר זמנו?

אני מתכוון להציג כאן את התפיסה הזאת במונחי עולם זמננו – ובכל-זאת, לא לזייף אותה ולא להתפשר עליה.

אבל לפני כן, אני רוצה להוסיף מדוע כל-כך הכרחית דווקא התפיסה הזאת, למרות שהיא מחייבת כל-כך הרבה.

הייתי רוצה להזכיר, שלכל הבעיות שאנו נתונים בהם יש **שלושה רבדים**, או קומות: הקומה הכלכלית-מדינית-צבאית; הקומה המוסרית; והקומה הדתית. למשל, הסכסוך כאן הוא סכסוך צבאי-כלכלי-מדיני; והוא גם סכסוך מוסרי (מי כאן הצודק); והוא גם סכסוך דתי בין הנצרות, האיסלם והיהדות. בוודאי שבעיני הנצרות והאיסלם, הציונות ומדינת ישראל הן אמירות דתיות נוקבות, ולא משנה מה חושבים על כך הישראלים ועד כמה יישבעו שכל הפרוייקט הישראלי הוא חילוני ללא-רבב.

והנה ברמה הצבאית-כלכלית-מדינית מודים כולם; במאבק המוסרי עוסקים רק השמאל והערבים, והצד הישראלי ויתר באוסלו כליל על צדקתו המוסרית (ולכן הוא מופיע רק כחזק – וכוח ללא צדק אכן אינו אלא אלימות). ואילו ברמה הדתית – שתיקה גמורה מצידנו. לנוצרים ולמוסלמים יש טיעונים ועמדות דתיות – ולנו יש רק "דתיים".

לכן גם קורה, שכרגע, כאשר מתרחשת התמוטטות מבהילה של העמידה הישראלית, מחפשים בדרך-כלל את הסיבה ברמה הצבאית-מדינית: שחיקת כוח העמידה, טעויות קונצפטואליות, חוסר תפיסה אסטרטגית. יש המצביעים בכל זאת על שחיקת העמדה המוסרית. ואילו ברמה הדתית – שוב, שקט.

מדוע השקט הזה? האם לא מצפה העולם כולו מן היהודים לאמירה דתית כלשהי? יתר-על-כן, האם לא תופסים העמים את כל קיומה של מדינת ישראל כאמירה דתית? מדוע היהודים האלה שותקים? (בעיני המוסלמים זאת רק עורמה יהודית אפיינית. לדעתם, לא ייתכן שאין לנו עמדה חשאית, למשל, בענייני הר הבית ובענייני המקדש. וטחו עיניהם מראות, שהעם הזה הוא באמת מבולבל בעניין הדתי שלו-עצמו.)

העניין הוא כמובן, שהמדינה הזאת נוסדה מתוך חילון אמיתי ועמוק בתודעת מקימיה. ההתחדשות היהודית בעולם המודרני (המדעי, הטכנולוגי, האמנותי, המשפטי, החברתי) – לא התאפשרה מתוך התודעה הדתית שקפאה בצורותיה המסורתיות. לכן קמה מדינת היהודים כמדינה שכל הוייתה שאובה מתרבויות העמים – הלאומיות כמו הסוציאליזם, המשפט כמו האמנות. אפילו מרכיב אנטישמי סמוי שאבנו מן העמים – הלא הוא הרעיון שכל חיי "הגלות" היו רקובים מן היסוד (ראה גורדון, מנדלי, פרישמן, ברנר, והדברים ארוכים) ושהציונות פירושה בניין עם בריא וחדש – כן, אמנם עם בעל ספרות עתיקה (תנ"ך), גיבורים עתיקים (שמשון, יהודה המכבי, בר-כוכבא) אבל עם ככל העמים, עם מחולות-עם, ריקודי-עם – וללא אלוהים.

על זאת אני בא כעת לומר, שכל התודעה הזאת צריכה כעת עיון-מחדש. לא חרטה, ולא חזרה בתשובה, אלא התרחבות – ודווקא מתוך החילוניות, החופש, הביקורתיות, הרציונליות. בחשיבה ברורה ובהירה, ודווקא בעקבות החשיבה הרציונלית שהגיעה בימינו לגבולותיה, עלינו להכיר בכך שהעולם אינו רק מבנה של חומר ואנרגיה פיסיקלית. תודעה רחבה יותר תכיר בעולם **רוחני** שיש לו ממשות משלו; ובממד **אלוהי** שיש לו ממשות מיוחדת, קדושה, ושהוא מקור כל העולמות האחדים. תודעה כזאת אינה ניתנת בחינם; יש לעבוד עליה; ומקורה של תודעה מורחבת כזאת חייב להיות עם ישראל. אמנם סובבות בעולם גישות אחרות להרחבת התודעה, אבל חובתנו היא לדרך המיוחדת לנו, שהיא מיוחדת בכלל.

שוב, על אופן הקשר בין הטבעי לאנושי ולאלוהי – יש כיום מאבק עולמי. וארץ ישראל והעם הזה הם מרכז המאבק הזה. וזו הסיבה שלמאבק על ארץ-ישראל ישנן בהרכח שלש השכבות האלה – הפיסית, המוסרית והדתית.

התפיסה העצמית היהודית: מבוא

העם היהודי הוא אכן לא-נורמלי וזאת הנורמליות שלו. וזה באותו מובן שיוצר, או גאון, הוא לא נורמלי. אדם כזה יש לו כשרון, פוטנציאל, שחייב להגשים את עצמו בדיוקנות, אחרת יהפך לכוח הרס ורעל¹. אם ינסה אדם כזה להתחזות ל"נורמלי" ייפול להתמוטטות גמורה; אולי כך יש להסביר את הקירבה בין הגאון והשיגעון. השאלה היא מתי העם היהודי הוא גאון ומתי משוגע; כלומר: מהי האי-נורמליות היהודית החיובית ומהי השלילית; איך להגשים את החיובית כדי לא ליפול לאי-נורמליות שלילית.

במלים אחרות: מהו ה"כשרון" היהודי המיוחד שגורם לו את כל הבעיות? אני מבקש, שוב, אורך-רוח. אני לא מבקש הסכמה. אני מבקש רק לספר מה אומרת התפיסה-העצמית היהודית העתיקה מבלי לקבוע אם היא אמיתית או לא. ועוד אני מבקש סבלנות לכך שבדרך לתפיסת העם היהודי צריך לעבור את תפיסת הטבע ותפיסת התרבות, ונשתדל לקצר.

התפיסה העצמית היהודית: תמצית

טבע: ליצירי הטבע יש טווח בחירה מוגבל ביותר. פעולתם נקראת אינסטינקטיבית. **תרבות:** אדם, עמים, מדינות. לעומת זאת האדם הוא יחסית חופשי. מול הטבע הוא מציב – תרבות, שהיא יצירתו החופשית – הטכנית, המדעית, האמנותית והמוסרית. היחידות נושאות-התרבות הן העמים. עם אינו רק קבוצת אנשים: הוא שפה, מנטליות, רוח מיוחדת. כל עם וכל תרבות מגבילות ומייחדות את בנייהן מבני תרבות אחרת. ואכן בני עמים ותרבויות שונים נמצאים בהתנגשות מתמדת.

המדינה היא מבנה-כוח המקיף עם או תרבות כדי לשמור על עצמאותו ולהרחיב את תחום שלטונו. אמנם בעולם המודרני נעשתה המדינה למבנה כוח טהור שכבר אינו משמש כלי לשום רוח, אלא מהווה ריבונות ריקה, ולכן משמשת מטרה להשתלטות כל תאבי-כוח. ללא רוח בקרבה בהכרח משתררות בתוכה מפלצות האלימות והשקר. זוהי סכנת המדינה, שעליה כבר עמד דניאל כאשר תיאר את האימפריות של זמנו (אשור, בבל, פרס, יון) כמפלצות שסופן כליה.

האם התרבויות והמדינות העוינות והנלחמות, הממלאות כיום את העולם באלימותן, עשויות להצטרף יום אחד לאחדות הנקראת אנושות? האם אפשרי השלום – אותה מילה שהוזנתה כל-כך בימינו?

רק בתרבותו של עם אחד מופיעים כל גזעי האדם ולאומיו – כישות אחת המאוחדת על-ידי משפט וצדק עולמי. התרבות הזאת היא ישראל. (והנצרות והאיסלם לקחו

¹ הראי"ה קוק, אורות הקודש כרך ג' ע' קכו: "...אם אי פעם ישכחו את מעלתם העליונה וירצו להשתוות עם ההמון הרגיל, יהיו הרבה ירודים ממנו..."

הראי"ה קוק, מוסר הקודש ע' פג (פיתוח הכוחות...) "...כל כוח ... פועל בהכרח, ואם לא יתנהג כפי הסדר והתכלית יפעול הריסות ורע על-ידי תנועתו... לכן יש ללמוד, שכל מי שיש בו איזה כוח מיוחד צריך להוציאו לשלמותו כפי האפשר לו, ואם לאו, הרי לא די שאינו מוציא ממנו תועלת אלא הוא פועל בלבול סדרים והפסדים גדולים בכל דרכי הנהגתו..."

ממנה את רעיון האוניברסליות וניסו להשליט אותה בעולם – זאת בכוח הפיתוי והשידול וזאת בכוח החרב, אבל אין הדבר בכוחן, והתוצאות הרי הן בחדשות). בכל-אופן, אחדות המין האנושי והשלום העולמי יכולים להתאפשר רק בכוח היוצר האחד, יוצר האדם, שאינסופיותו נותנת מקום לכל הגוונים הלאומיים.

עם ישראל: יש עם אחד שנועד לא להשתתף במשחק מלחמות העמים, אלא לייצג את האנושות. לצורך זה, הרוח המיוחדת שנחון בה היא פתוחה לגמרי, מוכנה לקלוט, לשקף ולהביע את האינסוף האלוהי שמעבר לכל הגבלה. כלומר, לא מדובר בהתנסות מיסטית בלבד, אלא בעיצוב החיים הממשיים, האישיים והציבוריים, המשפחתיים, החברתיים, המשפטיים והמדיניים; בצדק, יושר והגינות, בנקיון-כפיים ובצניעות, ביצרנות ובחריצות, בנקיון הדיבור והמעשה, באופן שיהיו כלי למגע מתמיד עם האלוהי. לכאן שייך גם ממעגל הזמן היהודי כפי שהוא מתבטא בלוח-השנה ובחגיו, וכן יחס הזמן לעל-זמן כפי שהוא מתבטא בתפילות היחיד והציבור.

כלומר: מדינתו של העם הזה, מדינת ישראל, אינה יכולה להתקיים רק כמצבור של כוח פיסי, כי אם כמכון להגנה על רוחו המיוחדת, שהיא ריכוז האור האלוהי והופעתו בעולם². אם המדינה אינה מוקמת לשם הרוח הזאת, אלא להיפך, רודפת אותה או לכל היותר סובלת אותה כמטרד – אז קורה למדינה הזאת מה שקורה לכל גוף שפרכה ממנו נשמתו.

סיכום: זהו "הכשרון" המיוחד של עם ישראל, זאת ה"גאוניות" שלו, שאם אין הוא מממש אותה הריהו נופל לשגעון. כל התכונות של עם נורמלי – האחדות, הרציפות, היצירה התרבותית, הכוח המדיני והצבאי – אצלו הם לא "אינסטינקטים לאומיים" "נורמליים" אלא עבודה – להגיע אל הקשר הגבוה, וממנו לשאוב את הכוחות כולם. מאידך, כאשר אין עבודה – יש התפרקות.

עד כאן. כל-כך פשוט. **וכל-כך קשה לקבל. ועוד יותר קשה לעשות.** ולכן זאת עבודה כל-כך בלתי-גמורה, ולכן נשארנו בחשבון-חובה כזה כלפי התפקיד, הפוטנציאל, האפשרות.

הבה נראה כיצד תפיסה פשוטה וקשה זאת מסבירה את כל מה שקורה לנו.

א. כושר הסתגלות, התבוללות, העלמות

תכונתו הפנימית של העם הזה היא כושר קליטה והפנמה ללא-גבול, רצפטיביות טוטלית³. התכונה הזאת נועדה לאפשר את קבלת את האור האלוהי שהוא אינסופי. מובן שרצפטיביות טוטלית כזאת היא חיובית ובונה רק כאשר היא מופנה אל האינסוף הבורא, ולא אל ישויות חלקיות, כמו עמים או תרבויות או אופנות מוגדרות, ולפעמים עוינות. לכן, כלפי התרבויות האחרות על בעל תכונת-ספיגה אינסופית לפתח

² זה פירושה של הפיסקה הידועה מתוך "אורות" של הרב קוק (ע' קס, סימן ז): "מדינת ישראל, מדינתנו, היא יסוד כסא ד' בעולם". הרב קוק כתב דברים אלה לפני קום מדינת ישראל, וכונתו היתה, שבניגוד למדינות אחרות, שבאופן עקרוני הן מבני-כוח, מדינת ישראל היא באופן עקרוני מסגרת ואפשרות וסיכוי לקבלת אור הבורא בעולם – השאלה היא כמובן אם מדינת ישראל הממשית שהוקמה בינתיים, אכן ממלאת את התנאי והמבחן הזה לקיומה.

³ הרב קוק, אורות הקודש, כרך ג', ע' קיז, סימן עט: "מי שהוא ממדת המלכות לית ליה מגרמיה (אין לו מעצמו) כלום... ראוי הוא אדם זה לספוג לתוכו את הכל..."

כושר הפוך, של הסתייגות, של התבדלות, כאשר הקליטה מהן זהירה, מוגבלת ומבוקרת.

כאשר אין הזהירות נשמרת, ובעל תכונת-הקליטה מתחבר בכל כוח קליטתו אל תרבויות מוגבלות – הוא יגלה מולן רפיסות, חוסר עמידה, התבוללות עד להעלמות והכחדה-עצמית. מכאן גם נטיות יהודיות להיעלם בתוך **אוניברסליזם** מופשט.

ב. עמידה על חבל מתוח בין חיי-נצח להשמדה

הקשר, המגע החי עם אור-האינסוף האלוהי הבורא הוא-הוא חיי הנצח שאין עמם כליון. יש להעיר שמבחינת מערכות היש, **המגע הזה עצמו כולל כליון**. מה שאנו קוראים קיום, ישות, הוא למעשה כליון וההתחדשות בלתי-פוסקים, כעין דופק רצוא-ושוב של שיבה למקור ובריאה-מחדש – וכיום אנו יודעים זאת גם ברמה הפיסיקלית (הקוונטית), גם ברמה הביולוגית (רקמות נהרסות ונבנות בלי הרף) ובוודאי ברמה הרוחנית. אבל יש הבדל בין כליון חיובי, המחפש חיים ובונה מערכות, לבין כליון שלילי, שהוא הרס המערכות. עם ישראל, כשאינו רוצה בכליון חיובי, בכלות-הנפש, מסתכן בכליון שלילי – בהשמדה, על-ידי אחרים או אפילו בידי עצמו.

ג. התנגדות, דחיה, שנאה

אם הפרוייקט המוצע, קליטת האור האלוהי, נשמע כל-כך טוב, מדוע הוא מחולל התנגדות כל-כך עזה? הרי ידועה התנגדות העמים ל"עם הבחירה", המתבטאת בדחיה, בקנאה, בשנאה, ברדיפה עד להשמדה; וחשוב מזה – התנגדות של העם עצמו לקבלת היעוד הזה, ובימינו האינטרוספקטיביים אנו יכולים לצרף התנגדות פנימיות בלב כל יחיד יהודי – גם כאשר הוא כבר נקרא "דתי" ובכל יום ויום – ("יתגבר כארי לקום לעבודת בוראו" – פתיחת ה"שולחן ערוך").

מדוע מתעוררת ההתנגדות? – התשובה היא שההתנגדות להתגלות היא חלק מן המערך המאפשר לאדם בחירה חופשית, שאם לא כן לא היתה כאן שום ברית, שום יחס בין צדדים שונים, אלא היבלעות הנברא במקורו. כדי שתתאפשר עמידה עצמאית של האדם מתקיימים כוחות בריאתיים של התנגדות.

ד. שנאה עצמית

החיים באור האלוהי פירושם מצד אחד – אישור-עצמי בלתי-מותנה: "אשרינו. מה טוב חלקנו", "אשרי העם שככה לו". רק על רקע זה ייתכן ואף נדרש צד הפוך: כושר מפותח לביקורת-עצמית, לשם טיהור-עצמי מכל מה שמפריד ומעכיר את הקשר העליון. אלא שבמצב של קשר עם האור האלוהי, הכתמים מיטהרים בחסד וברחמים⁴ ללא כל נקמה ובוודאי ללא רוע.

ואילו ברגע שנעכר או נפסק הקשר עם הנצח האלוהי, נשאר הכושר האינסופי לביקורת עצמית לבדו, ללא האישור-העצמי, ואז הוא "עובד על-ריק", ואז גם נעשית הביקורת העצמית להרסנית ולאובדנית – לשנאה עצמית.

⁴ משנה יומא פרק ח, משנה ט: "אמר ר' עקיבא: אשריכם ישראל, לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם? הקדוש ברוך הוא מטהר אתכם, שנאמר: ...מקוה ישראל ד'".

אופן אחר של ביקורת-עצמית מוטעית הוא המוסר המוגזם, הדרישות-העצמיות הבלתי-ניתנות למילוי. את הדוגמה הראשונה למוסר כזה ראינו בנצרות, שמוסר הלחי-השניה שלה הוא בלתי אפשרי ומשאיר את האדם תמיד ברגשות אשם. ובימינו אנו רואים את הסופר-ליברלים היהודים (אלה שמתקראים בטעות שמאלנים) – כאשר מה שפועל בהם הוא בפירוש מוסריות שתעתה בדרכה; מוסריות שמצד אחד מכה את עצמה, מצד שני מכה ביהודים אחרים. ועוד פנים יש לה למוסריות זאת, והם הפנים היפות, הפירסום העצמי כמוסרי.

מוסר היהדות המקורי הוא מודרג, מתחיל במינימום האפשרי (מצוות לא תעשה), ומתקדם אל יותר ויותר "מידת חסידות" ודרישה-מעצמו – למעשה ללא גבול – אלא שהכל צריך לבוא בזמנו, ללא קפיצות חסרות אחריות: ללא ותרנות כוללת וללא תובענות טוטלית. ואגב, מוסר כזה אינו מתפרסם ואינו מצטלם היטב, כי מהלכיו אינם דרמטיים ואינם מוחצנים.

ו. שנאת ישראל, אנטישמיות, שואה, שנאת הציונות

ראינו שהשנאה העצמית אינה הפנמה של השנאה החיצונית אלא "תוצרת-בית", תוצאה של חוסר-איזון יהודי פנימי.

ואילו השנאה מבחוץ – זו נובעת ראשית-כל מעצם ההתנגדות לפרוייקט של ישראל, שהוא כזכור קליטת האור האינסופי והבעתו בכלים של חברה ומדינה. יש תרבויות או עמים המרגישים בפרוייקט כזה סכנה של החלשה או של מחיקת ה"אני" הקיבוצי שלהם. כאן משליכות אותן תרבויות נטיות תוקפניות ואלימות מתוכן על היהודים. ואכן, הן מוצאות לעצמן הצדקה מסויימת בחסרונות הממשיים של ישראל, שבאופן יחסי ליעודו הוא תמיד במצב של "עדיין לא", תמיד פגום ברב או במעט⁵.

ז. עבודה-זרה, גילוי-עריות, שפיכות-דמים; שנאת-חינם; טפשות, פשע, שגעון, מהפכנות, קיצוניות.

והנה למרות שעם ישראל תמיד "עדיין לא", תמיד בשאיפה, תמיד בדרך – הרי שכאשר ההליכה היא אל האינסופי האלוהי, הרי כל שלבי הדרך גם הם בונים. אבל כאשר נשארת תכונת-הנפש השאפתנית לבדה, הרי היא מראה את עצמה כטמפרמנט של תסיסה והתססה, של אי-שביעות רצון מהיש, של חתרנות ואפילו הרסנות, משיחיות ללא מטרה. וכאן מקומה של הרדיקליות היהודית. כאן, בשאיפה הלוהטת לאינסוף, גם מקומן של השטויות שהיהודים נגררים לתוכן בהתלהבות, בהעזה ובמסירות-נפש. מסירת-הנפש היא במקומה רק כאשר מוסרים אותה למי שנתן את הנפש, שכן לפי חוק הכליון וההתהוות – מסירת-הנפש היא חלק בלתי-נפרד מתנועת הרצוא-ושוב של חיי הנפש. אבל כאשר מוסר בעל התכונה הזאת את נפשו להוויות חלקיות, הרי הוא מצידו מזין אותן – אבל הן בולעות ומכלות אותו.

⁵ מהר"ל, נצח ישראל, סוף פרק ב', ד"ה וקאמר: "כי הדברים האלוהיים אינם בשלמות הראוי להם, לכן דבק בהם החסרון ביותר...".

ח. תלותיות (תלות באישור חיצוני)

לעמים ה"נורמליים" יש בטחון עצמי שאינו תלוי בדבר (בלתי-מוסבר כמו בטחון העצמי התמוה של האגו האנושי המוגבל). יש להם כעין גרעין עצמי מוצק, אופי לאומי יציב, שאינו מחפש אישורים מחוץ לעצמו, אינו מתלבט "מיהו צרפתי" או "איזהו אנגלי". לעומת זאת, עם שנועד לקשר עם האינסופי – אין לו גרעין מוגדר, עצמאי יציב משלו, ולכן, כאשר הקשר עם האינסופי אינו מתוחזק כראוי, הוא נוטה לחפש אישור מן הסביבה ומן החוץ, מן העמים, מן המדינות, מן האפיפיור ומן הקיסר, מן האירוויזיון ומן המונדיאל. ראה את חוסר-הביטחון של הגיבור הצברי, משהוא נעשה למדינאי חסר מרכז עצמי.

ט. שרידה

המשקל המצטבר של כל הנ"ל כמובן יכול להוריד שאולה כל קבוצת בני-אדם נורמלית, אבל, כדי שקבוצת בני-אדם תהיה קשורה באינסוף האלוהי, צריכה להיות להם ערבות וחסינות ללא-תנאי אפילו מפני כשלונותיהם שלהם עצמם ומפני שנאותיהם של אחרים. רק כך קורה הלא-יאמן, שלמרות כל הכוחות המערערים מבפנים ומבחוץ – "כל כלי יוצר עליך לא יצלח"; לא תצלח היעילות הגרמנית מבחוץ, ולא תצלח גם השנאה-העצמית מבפנים.

י. יצירתיות, חיוניות

היצירתיות הרי אינה כלל "שלנו". כל יצירתיות היא אלוהית. הכוח הבורא המתגלה בבריאה מתגלה גם ביצירתיות האנושית כאשר היא פתוחה אליו, ולכן בעם ישראל – גם בתנאי לחץ ודיכוי שלא-ייאמנו.

יא. אמביוולנטיות בנוגע לשימוש בכוח

החרדיות פסלה לגמרי נטילת שלטון מדיני בכוח (עלייה בחומה!). אבל ראה זה פלא – גם ההנהגה הציונית (ה"וייצמנית") נרתעה מן השימוש בכוח לכיבוש, וגם בן-גוריון שהכריע בעד, הסכים רק ל"צבא הגנה". וגם היום וביחוד היום – נחשב הכוח לדבר מגונה ומחייב אלפי הצטדקויות.

יחסו של העם היהודי לכוח אינו יחסו של כל עם נורמלי (הערצת הכוח והנצחון, ובוודאי נקמה על כל פגיעה; הלא רק בימינו התחילו העמים המערביים לשאת את שם השלום על שפתייהם – וגם זה רק מן השפתיים ולחוץ). יחס זה לכוח הפיסי אינו נכות יהודית גלותית; להיפך, הגלות היא תוצאה של הנתון היהודי היסודי: הכוח היהודי אינו בא מתוך מאגר טבעי קבוע, אלא חייב להתחדש תמיד, ותלוי במצב הקשר העליון. הכוח העליון נקלט בכלים אישיים, חברתיים ומדיניים, הנבנים תוך עשיית הצדק והאמת, תוך חיים של יושר, מוסר וקדושה, שאם לא כן ניטל הכוח ותחתיו באה חולשה, תלות וגלות, שיעבוד וקירבת-השמדה. כאשר להצדקת מעשינו אין לנו משענת עצמית השואבת מן הקשר עם האינסופי, הרי אנו נשענים על חוקי ושינגטון ועל משפטי בריסל והאג, שהם-עצמם ריקים עכשיו ממטענם ההומניסטי שלשעבר, ומאד היתה מועילה להם קריאת-כיוון מירושלים.

אבל לפני שיוכלו לשמוע קריאת-כיוון מירושליים, ירושליים עצמה צריכה לעשות חשבון-נפש עמוק, האם היא רוצה לקבל על עצמה את הקריאה המופנית אליה.

סיכום: בראשית פסוק א' עם פירוש רש"י

הייתי מסיים בקצת בראשית עם רש"י.

ישנו פסוק בתהלים (קיא, ו): "כוח מעשיו הגיד לעמו – לתת להם נחלת גויים". פירושו של רש"י לפסוק זה (מיד בתחילת ספר בראשית) – הוא: כוח מעשיו (סיפור הבריאה) הגיד לעמו (בספר בראשית) – לתת להם נחלת גויים – כדי ש"אם יאמרו אומות העולם לישראל: "ליסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גויים!" הם (ישראל) אומרים להם: כל הארץ של הקדוש-ברוך הוא היא... ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו". עד כאן רש"י לספר בראשית, פסוק ראשון.

ההיסטוריה איך-שהוא בנויה כך, שעם ישראל צריך להתיישב דווקא בארץ תפוסה. יתר-על-כן, בניגוד לרוב עמי העולם, שתופסים שטחים בזרוע והתפיסה הופכת לעובדה, צריך עם ישראל **להצדיק** את ישיבתו בארץ, מאז היותו, וזאת לפני חקירות וערעורים מוסריים של העולם כולו. מאז ועד עתה, במשך כל ההיסטוריה – "ליסטים אתם!" קולוניאליסטים אתם! אימפריאליסטים אתם! החוש המוסרי של העולם מקיץ משנתו משום-מה דווקא בעניין ישיבת עם ישראל בארץ הזאת.

ומול השגות וערעורים כאלה לא יעזרו הגנות, מצויינות כשלעצמן, שהיו עוזרות בכל מקרה אחר: קשר היסטורי, תיקון עוול היסטורי, הצלה ממצוקה, תועלת כלכלית ומדינית – כל זה לא מספיק לתרץ מדוע אנו יוצרים בעצמנו עוול – אפילו הקל שבקלים.

התירוץ היחידי שיפעל הוא שכנוע עמוק, ששיבת ישראל בארץ הזאת מוצדקת – לא פחות מאשר בהצדקה מטפיסית וקוסמית עמוקה ביותר; ששיבתנו כאן אינה עוול כי אם, להיפך, הטוב ביותר לעולם ולבריאה כולה – ולערבים בכלל זה. פחות משכנוע כזה הוא – אפס ואין.

שאיפת ישראל לבניין האומה, לשיבת הארץ, היא שאיפה של עומק הטוב החודר את הכל בשרשו. "כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני, נאום ד' – כן יעמוד זרעכם ושמכם". (הרב קוק, אורות, ישראל ותחייתו, פסקה י, ע' כו)

בפחות מזה אין אנחנו משכנעים אף אחד: אבל בעיקר לא את עצמנו.

"כוח מעשיו הגיד לעמו" – לעמו דווקא. רק אם עמו יהיה משוכנע (משוכנע שהוא "עמו", ומשוכנע שהבריאה היא "מעשיו", ומשוכנע בהגיון העמוק של הישיבה בארץ הזאת) – רק אז יוכל סוף-סוף לשבת כאן במנוחה, בכבוד, ובעוצמה.